

TEISININKO PROFESIJA IR ETIKA: RIBA TARP TEISĖS IR MORALĖS

EGLĖ RUZGYTĖ

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Vilnius University Faculty of Law
PhD student at Department of Public Law
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas egle.ruzgyte@tf.vu.lt

Santrauka

Teisininko profesijos atstovų statusas visuomenėje – itin reikšmingas, reikalaujantis ne tik aukšto intelekto, puikaus teisinio išprusimo, veikimo visuomeninių interesų labui, bet ir etikos principus atitinkančio elgesio. Ne vien profesinis statusas savaime, bet ir nuostatos, įtvirtintos teisės aktuose, teisininkus įpareigoja laikytis etikos reikalavimų. Vis dėlto analizuojant profesinę teisininkų etiką neapsieinama be ribos tarp teisės ir moralės klausimo, neretai jis lieka atviras.

Straipsnyje etikos požiūriu keliama teisėto profesionalaus teisininko elgesio pakankamumo abejonė, siekiama pateikti teisininko profesijos ir etikos santykio analizę. Tam, kad būtų paaiškinta teisinės etikos išskyrimo reikšmė, iš pradžių nagrinėjama etika bendrąja prasme, vėliau pateikiama profesinės etikos samprata. Taip norima atskleisti bendrąja prasme suprantamos etikos virsmą į teisinę. Kaip vieni svarbiausių veiksnių, darančių įtaką teisininkų profesinei etikai, nurodomos teisinės ir moralinės nuostatos, taip pat asmeninis ir visuomeninis interesai. Šių, dažnai vienas kitam prieštaraujančių, dėmenų susidūrimas vertinamas kaip galimybė atskleisti neetiško teisininkų elgesio motyvus ir pasekmes.

Reikšminiai žodžiai: teisininko profesija; teisinė etika; moralė; visuomeninis interesas; asmeninis interesas.

Įvadas

Sąvoka „teisininkas“ dažnai siejama su populiariausiomis – teisėjo arba advokato profesijomis. Šią sąvoką vaizdžiai paaiškinęs, amerikiečių teisės filosofo Richardo A. Posnerio žodžiais tariant, šventikiškos teisininkų dramaturgijos apibūdinimas: aukšti suolai, mantijos, prietaisai, teisinis žargonas, retorika¹. Visgi ši simbolių rinkinių norėtųsi papildyti dar vienu – etika. Taigi šios temos aktualumą galima paaiškinti keliais aspektais.

Pirmiausia, nūdienos teisiniai santykiai vis sudėtingėja; problemos, su kuriomis susiduria teisininkai, nesprenžiamos atsietai nuo aksiologijos, socialinių aspektų, o profesinis teisininko vaidmuo suponuoja ypatingą jo statusą visuomenėje ir specifinį etikos supratimą, vertinimą. Būtų apmaudu manyti, kad iš teisininko profesijos atstovų reikalaujama tik puikaus teisinio išprusimo, bet ne etiško elgesio. Toks ypatingas teisininko statusas leidžia manyti esant visuomenės priklausomybę nuo teisininkų ir jiems perduotos teisingumo įgyvendinimo funkcijos.

Tai, kad teisininko profesijos ir etikos analizė nėra vien tik teoriniu arba filosofiniu lygmeniu susiformavusi polemika, žymi etinių nuostatų įtvirtinimas kodeksuose, tai yra privalomumo aspekto joms suteikimas. Ir net jei etika teisės mokslininkų, praktikų yra pamirštama, deja, apie ją neretai primena pasitaikantys teisininkų nusižengimai etikai, kurie neabejotinai sumenkina pagarbą ir pasitikėjimą jais.

Poreikis analizuoti teisininkų etiką akademinio lygmeniu jaučiamas dėl vis didėjančio asmenų, siekiančių įgyti teisinį išsilavinimą, skaičiaus, kuris, žinoma, lemia konkurenciją, o ši – galimai neetišką elgesį. Taigi šiame straipsnyje kaip leitmotyvas intuityviai keliamas klausimas:

¹ Posner, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 18.

ar teisėtas profesionalaus teisininko elgesys turėtų būti teisinės etikos maksima? Straipsnio objektu nurodomas teisininko profesijos ir etikos santykis. Pavadinimas mena, kad šio darbo tikslas nukreiptas į teisininko profesijos ir etikos sąsają, ribos tarp teisės ir moralės, dažnai tiesiogiai tapatinamos su etika, paieškas.

Diskusija apie teisės ir etikos ryšį pirmiausia reikalauja teoriškai pagrįsti klausimą, kas yra etika bendrąja prasme ir kokia yra skirstymo į profesinę bei teisinę etiką reikšmė. Profesinės ir teisinės etikos identifikavimas svarbus dėl teisinėms ir etinėms nuostatomis būdingo bendro – reflektyvumo – požymio. Kitas uždavinys yra atskleisti teisės ir etikos tarpusavio palaikymą, sąveiką ir galimus susikirtimus vertybinių nuostatų kontekste. Teisininkui, siekiančiam pamatinės (ne tik teisinės) vertybės – teisingumo, sunku priimti socialiai bendrą moralinį sprendimą, nes jis gali būti nesuderinamas su asmeninėmis nuostatomis, o moralinės nuostatos prieštarauti teisinėms, ir atvirkščiai. Teisės įkūnijamos vertybės yra persmelktos takoskyros tarp individo pripažįstamų ir visuomenės deklaruojamų normų. Mokslininkų diskusijos dėl visuomeninio intereso sampratos dar tebesitęsia, todėl atrodo natūralu, kad teisininkai visuomeninį interesą interpretuoja savaip ir kartais jį paverčia asmeniniu. Dėl šių prieštarų keliamos tokios abejonės: ar teisininkai, laikydamiesi teisinės etikos nuostatų, gali būti morališkai nepriklausomi, ar moralinės nuostatos dažnai nėra tiesiog teisinių nuostatų turinys, kokia sąsaja tarp teisininko moralinių nuostatų supratimo ir etiško elgesio pasirinkimo? Šių klausimų analizė gali padėti atskleisti teisininko profesiją demoralizuojančias priežastis, įvertinti (ne)etiško teisininko elgesio motyvus ir pasekmes.

Reikia pabrėžti, kad moksliniu aspektu Lietuvoje matoma teisinės etikos analizės stoka, tik epizodiškai gvildenamos bendros teisininkų etikos problemos. Štai Tomas Berkmanas ir Edita Gruodytė vienoje publikacijoje vertina teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo aspektus. Julija Kiršienė ir Charlesas F. Szymanski straipsnyje aptaria vertybinių nuostatų, rengiant teisininkus universitete, galimybes,

o Giedrė Lastauskienė analizuoja prieštarinę advokato profesijos pobūdį². Užsienio šalių doktrinoje teisininkų etikos klausimai akademiškai lygmeniu analizuojami gana sistemingai³. Atsižvelgiant į teisininkų veiklos produkto visuomenei svarbą, manytina, dėmesys analizuojamai temai turėtų būti išskirtinis. Priešingu atveju, vyraujant nekintančioms etikos pažeidimų tendencijoms (pavyzdžiui, daugybė teisėjams ir advokatams iškeliamų drausmės bylų), patys teisininkai veikiausiai rizikuoja savo autoriteto nykimu.

Etika bendrąja prasme

Visuomenės raidos procese yra susiformavusios ištisos normų sistemos, nusakančios globaliai svarbius žmonių veiklos ir elgesio aspektus, tiesiogiai ar netiesiogiai nukreipiančios žmonių elgesį į tam tikras vertybes ir tikslus. Tas sistemas apibendrintai galima vadinti teisės, etikos, moralės, rašytų ar nerašytų normų sistemomis⁴. Teisė savo socialinius uždavinius įgyvendina remdamasi gretutinėmis socialinio reguliavimo disciplinomis. Šiame straipsnyje teisei antrina etika.

² Kiršienė, J.; Szymanski, Ch. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*. 2012, [t.] 19(4); Berkmanas, T.; Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos. *Teisės problemos*. 2014, Nr. 85; Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*. 2013, [t.] 20(4). Paminėtina ir tai, kad VDU Teisės fakulteto mokslininkų kolektyvas 2016 m. parengė monografiją „Teisininkų etika: nuo *status quo* pavyzdinio modelio link“ 2012–2014 metais vykdyto projekto „Teisininkų etikos reglamentavimo bei etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“, finansuoto LMT, pagrindu.

³ Pearce, R. G. Revitalizing the Lawyer-Poet: What Lawyers Can Learn from Rock and Roll. *Widener Law Journal*, Vol. 14, 2005, p. 910; Pearce, R. G. Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*, Vol. 29, No. 4, 1998; Gozon, M. Legal and Judicial Ethics, its Relevance Revisited. *Arellano Law and Policy Review*, Vol. 10, No. 1, 2009, p. 2–3.

⁴ Kuzmickas, B. Vertinimas, privalomybė, norma. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 9(87), p. 7.

Visuomenei vystantis kito įvairių gyvenimo sričių modeliai, tačiau jie visada egzistavo kaip tam tikra moralės norma. Manoma, kad *moralės* terminą I a. pr. Kr. pirmasis pradėjo vartoti romėnų politikas ir filosofas Markas Tulijus Ciceronas, graikiškos kilmės žodžiui *ethos*⁵ lotynų kalboje jis rado atitikmenį – *moralis*⁶. *Moralės filosofijos* terminą pirmasis taip pat pavartojo Ciceronas, jam suteikdamas tą prasmę, kurią Aristotelis teikė jo pasiūlytam *etikos* terminui⁷. Taigi dabartinėje filosofijoje pagrįstai *moralės* terminas vartojamas ir tapatinamas su *etikos* terminu.

Lietuvių kalboje *etikos* sąvokai dar yra priskiriamas žodžio „dorovė“ atitikmuo⁸. Vis dėlto tokiam priskyrimui oponuojama dorovės apibūdinimu kaip objektyvios, pasižyminčios visuomeniškumu, bendrumu. O moralė suprantama priešingai – subjektyviai, individualiai⁹. Neabejotinų reikšminių sąsajų buvimą rodo etikos, moralės, dorovės sąvokų tapati vartosena etimologiniu požiūriu¹⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad greta žodžio *dorovė* vartojamas *doros* terminas, nusakantis derėjimą, privalėjimą elgtis nustatytu būdu ir laikymąsi tokių, teisėje esminių,

⁵ Etika (gr. *ethos* – paprotys, įprotis, būdas): 1. mokslas, tiriantis dorovę (moralę); 2. žmonių elgesio normų visuma. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. *Tarptautinių žodžių žodynas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt/e/etika>>.

⁶ Moralė (lot. *moralis* – dorovinis), dorovė, žmonių elgesį reguliuojančios normos ir principai. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. *Tarptautinių žodžių žodynas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.tzz.lt/m/m/moral%C4%97](http://www.tzz.lt/m/m/moral%20%C4%97)>.

Moralė dar suprantama kaip: atitinkanti priimtinus bendro elgesio standartus; gero ir blogo žmonių elgesio normos (moralės normos), tinkamo ar netinkamo žmonių elgesio normos; kaip teisės ir pareigos, kurias sukuria morali teisė; kaip normos, susijusios su dorybėmis ar etika; kaip normos, sukeliančios psichologinį efektą, susijusį su patikimai tinkamu elgesiu. *Oxford English Reference Dictionary. Second Edition. Revised*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 938.

⁷ Kanišauskas, S. *Moralės filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 18, 30.

⁸ Lyberis, A. *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002, p. 93, 264.

⁹ Pirmasis *moralės* ir *dorovės* terminus filosofijoje ėmė skirti G. W. Hegelis. Hegel, G. W. *Teisės filosofijos apmatai*. Vilnius: Mintis, 2000, p. 83–91.

¹⁰ Graikų kalboje sakoma *etika*, lotynų kalboje vartojamas žodis *moralė*, o lietuvių kalboje – *dorovė*.

principų kaip teisingumas, sąžiningumas, atsakingumas. Etikoje šie principai vadinami dorybėmis, vertybėmis, o teisėje jie įgiję norminių pobūdį. Dorybingumas, moralumas sietinas su vidiniu sąžinės balsu ir su paprotinėmis elgesio normomis. Šiuo aspektu moralės normos yra nulemtos ne teisės, o moralė daro įtaką tam tikros visuomenės priimtoms konkrečioms teisinėms nuostatoms.

Etikos santykio su morale kontekste pabrėžiama, kad moralė yra filosofinių etikos tyrimų objektas. Moralė yra vienas iš reikšmingiausių visuomeninių institutų, normatyviojo žmonių elgesio reguliavimo būdų¹¹. Šioje srityje nagrinėjamas žmogaus elgesys, jo vertybės, keliami aksiologiniai, deramo elgesio klausimai, priešinamos gėrio ir blogio sampratos. Viena vertus, moraliniai veiksniai yra ypač svarbūs, jais grindžiamos kitos, su pasaulėžiūros nuostatų formavimu susijusios sritys, tokios kaip teisė, politika, ekonomika ir kt. Antra vertus, moralė yra socialinis reiškiny, dažnai pats savaime nepakankamas, stokojantis racionalaus paaiškinimo¹². Būtent etikos uždavinys yra argumentuoti, pagrįsti moralinius aspektus. Šiam uždaviniui įgyvendinti svarbus anksčiau minėtas sąlyginis etikos ir moralės atskyrimo pagrindas – moralės, kaip konkretaus žmogaus individualaus poelgio ar veiklos matas, pasireiškiantis formaliai atliekant tam tikrus veiksmus, siekiant tikslų įvairiose įpročių, papročių, gyvenimo būdo ar socialinėse situacijose. Etika yra tarsi disciplinuota moralės analizė, refleksija¹³, kuria siekiama kritiškai analizuoti, pateisinti žmonių santykius, taisykles.

Etikos apibrėžimo problematika (nevienalytė termino prigimtis), svarstymai apie etikos išsilaisvinimą iš mokslinio mąstymo rėmų kelia klausimą, ar etika apima visų žinių apie moralę kompleksą, ar ribojasi tik moralinių reikalavimų formavimu ir teigimu. Šiame darbe keliami

¹¹ Pruskus, V.; Briedis, M. *Etika: vadovėlis*. Vilnius: Technika, 2010, p. 8.

¹² Boss, J. A. *Analyzing Moral Issues*. California: Mayfield Publishing Company, 1999, p. 5.

¹³ McCollough, E. *The Moral Imagination and Public Life. Raising the Ethical Question*. New Jersey: Chatham House, 1991, p. 10.

prielaida, kad realiai egzistuojančių ir veikiančių etikos pasireiškimo formų analizė yra nagrinėjamos disciplinos integracijos į kitus mokslus pagrindas.

Filosofo Ludwigo Wittgensteino nuomone, etika kartais nepasiduoda paverčiama mokslu, nes bet kokios pastangos tai daryti yra bandymas mokslinio mąstymo logiką priskirti sričiai, kuri savo prigimtimi tam nėra linkusi pasiduoti¹⁴. Visgi etikos nagrinėjimo objektas lemia plačias jos veikimo ribas. Pragmatinis etikos pobūdis gali būti atskleistas išskiriant etikos funkcijas:

- reguliavimo funkcija (etika, kaip visuomenės savireguliacijos įrankis, padeda išlaikyti ir kritiškai vertinti elgesio imperatyvus, profesinius standartus);
- orientacinė funkcija (etikos mokslas ir teoriniai pagrindai, analizuojantys žmonių bendravimo normas, įsipareigojimus, skatina tobulinti bendravimo įgūdžius, priimti praktinius sprendimus);
- interpretavimo funkcija (privataus ir viešojo gyvenimo sferas etika ne tik aprašo, bet ir interpretuoja);
- švietimo funkcija (vienas iš etikos uždavinių – šviesti visuomenę, puoselėti vertybes, atsakingą bendravimą).

Diskurse apie etiką bendrąja prasme svarbi vertybių kategorija¹⁵, nes etika neišvaiduojama be šio klausimo nagrinėjimo¹⁶. Objektai ir reiškiniai tampa vertybėmis tik dėl to, kad jie įtraukiami į žmonių visuomenės būties sferas, todėl vertybės paprastai yra tokie nuo visuomenės priklausomi reiškiniai, kurie, tenkindami kokius nors žmogaus poreikius ir interesus, turi teigiamą reikšmę. Manytina, kad vertybė savaime svarbi ne kaip tam tikras moralės objektas, bet kaip paaiškinimas, kodėl žmogus, vadovaudamasis savo nuostatomis, įsitikinimais,

¹⁴ Wittgenstein, L. A Lecture on Ethics. *The Philosophical Review* I, 1965, p. 9.

¹⁵ Remley, P. Jr.; Herlihy, B. *Ethical, Legal, and Professional Issues in Counseling*. New Orleans: Pearson, 2013, p. 3.

¹⁶ Jokubaitis, A. *Vertybių tironija ir politika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 68.

pasirenka atitinkamą elgesio modelį. Vertybės per žmogaus sąmonę veikia jo priimamus sprendimus, sudaro sąlygas laikytis arba nesilaikyti visuomenės primetamų nuostatų.

Nors visuotinio sutarimo tiek dėl pačių vertybių, tiek dėl jų priimtinumo nėra, visgi egzistuoja tam tikras „vertybių karkasas“, dėl kurio reikšmės visuomenė sutaria. Platono vertybių hierarchijos viršūnėje – teisingumas. Pasak Platono, tai aukščiausias moralinio pasaulio taškas. Teisingumo sąvoka plati, todėl joje galima išskirti savarankiškų prasmių – teisinį, socialinį ir etinį teisingumą. Etinio teisingumo idėja, manytina, yra susiformavusi anksčiausiai, palyginti su kitomis (socialinio, teisinio teisingumo idėjomis). Teisių ir pareigų bendrumas, egzistuojantis kaip asmens vidinis įsitikinimas, įsipareigojimas veikti derinant savo ir kito asmens naudą, yra išreikštas etinio teisingumo, garantuojamas laisvu apsisprendimu. Svarbu pabrėžti, kad su etiniu teisingumu artimai susijęs teisinis. Pastarojo teisingumo atveju teisių ir pareigų bendrumui suteikiama aiški taisyklių forma, įtraukianti išorinį privalomumo aspektą. Taigi etinis teisingumas yra pirmesnis už teisinį: kai nepakanka laisvo apsisprendimo tinkamai elgtis, etinis teisingumas papildomas teisiniu¹⁷. Šią teisingumo idėjos raidą galima laikyti etikos integracijos į teisės mokslą pavyzdžiu.

Etikos bendrąja prasme apibūdinimas pirmiausia prasideda nuo ryšio su moralės, dorovės sąvokomis. Nors etimologiniu požiūriu šių trijų terminų bendrų sąsajų buvimas, plačios veikimo ribos neginčijamos, etika pasireiškia svaresne praktinio pritaikymo galimybe. Pozityvizmas, siūlydamas vertybes palikti anapus mokslinio pažinimo ribų, taip tik dar labiau sustiprino mintį apie etinio mąstymo išskirtinumą ir jo pritaikymą praktinėse sferose. Svarbus yra kiekvieno žmogaus santykis su vertybinėmis reikšmėmis, kurios yra tam tikras asmenybės išraiškos ir realizacijos gyvenime, visuomenėje ar profesinėje veikloje matmuo. XX a.

¹⁷ Gumbis, J. *Teisės filosofija: probleminiai aspektai*. Konspektas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.tf.vu.lt/dokumentai/Viesoji_teise/Paskaitu_medziaga/Teises_filosofija_probleminiai_aspektai.pdf>, p. 56.

etikos terminas imtas vartoti siekiant apibrėžti ir pagrįsti elgesio normas konkrečiose žmonių veiklos srityse¹⁸. Taip ir susiformavo teisininkų, politikų, medikų, žurnalistų ir kitų profesijų atstovų profesinė etika.

Profesinė etika

Bendrosios moralinės nuostatos apima įvairius gyvenimo santykius: asmeninius, visuomeninius ir profesinius. Poreikis profesionaliai spręsti moralinius klausimus skatina etikos plėtrą – ugdomas mokslinis požiūris į vertybes pasitelkiant profesinę etiką¹⁹, iš kurios ir kilo taikomasis²⁰ etikos aspektas. Akivaizdu, kad profesinė etika yra artima visuomeninei arba etikai bendrąja prasme. Gali kilti profesinės etikos išskyrimo prasmės arba reikalingumo klausimas, nors laikomasi nuostatos, kad vyraujančios vertybės yra bendros. Kita vertus, nepaisant visuomeniškai suprantamų vertybių, galimas jų grupavimas, skirstymas konkrečių profesijų atžvilgiu. Šiuo aspektu taip pat svarbu aptarti formalųjį²¹ požiūrį į profesinę etiką.

Sąvoka *profesija*²² (lot. *professio*) reiškia darbinės veiklos rūšį, kuriai reikia specialaus pasirengimo²³. Suprantama, kad etiką apibūdinus

¹⁸ Kanišauskas, S. *Moralės filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 21.

¹⁹ Profesinė etika – tam tikros profesijos žmonių, ypač tų, kurių darbas susijęs su kitais žmonėmis arba kurių veiklos produktas gali būti visuomenei *moraliai* reikšmingas, dorovės normos. Stonkus, S. *Sporto terminų žodynas*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002, p. 22.

²⁰ Kalenda, Č. Taikomoji etika: iškilimas ir ypatybės Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. 2009, T. 20, Nr. 1, p. 56.

²¹ Jibril, A.; Adelahu, Z. *Legal Profession and Ethics*. Teaching material. Chilot wordpress, 2009, p. 6.

²² Vyriausioji enciklopedijų redakcija. *Tarptautinių žodžių žodynas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt/p/profesija>>.

²³ Terminas „profesija“ dar gali reikšti įgyjamą specialybę – atitinkamų mokslo žinių ir praktinių įgūdžių visumą, kurią įsisąmonina žmogus, rengdamasis konkrečios profesijos darbui arba įgydamas reikiamą kvalifikaciją. Bonz, B. Profesinis ugdymas ir kvalifikacija. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 1998, Nr. 1, p. 10.

kaip profesinę jos sritis tampa kur kas siauresnė, nes profesinės etikos atveju daugiausia dėmesio skiriama pavienių profesijų atstovų (teisininkų, medikų, pedagogų ir kt.) elgesį formuojančioms nuostatomis ir pačiam elgesiui. Profesinę etiką galima suprasti dvejopai: kaip tam tikrų normų, standartų visumą, kuria turi vadovautis atskira profesinė grupė, ir etines problemas, kylančias praktinėje veikloje, arba kaip profesinių etikos normų mokymąsi.

Etiką vertinant kaip universalų abstrakčių taisyklių rinkinį, susiduriama su profesinės etikos reikalingumo dilema. Jeigu galima teigti, kad etika, susijusi su konkrečia profesija, nėra identiška visuomeninei, tuomet svarbus tokios – profesinės – etikos išskyrimo pagrindas. Tai, kad atskirų profesijų atstovų etika yra kilusi iš bendrąja prasme suprantamos etikos, įprastai neabejojama. Tačiau vieni autoriai teigia, kad profesijos atstovai, vykdydami jiems priskiriamas pareigas, turi vadovautis išskirtinai savo profesiniais interesais ir skirtingomis moralinėmis nuostatomis, kiti autoriai oponuoja, kad užtenka vadovautis visuomenėje įsivyravusiomis dorovės normomis ir atskira profesinė etika nereikalinga. Vis dėlto profesinio moralinio principingumo siekimas nėra paremtas vien tik asmeninėmis ar visuomeninėmis etinėmis nuostatomis. Žinoma, nė viena profesija negali iškelti tokių nuostatų, kurios šiurkščiai pažeistų bendras etikos normas. Šiuo atveju bet kuri profesija rizikuotų savo pačios autoriteto žlugimu. Bandytas suvienyti abu pirmiau minėtus požiūrius leidžia pateikti išgrynintą profesinės etikos vaidmenį – ją reikėtų suprasti kaip bendrosios suintensyviniamą, teikiant išskirtinį dėmesį atskirų profesijų atstovų elgesiui ir jį reguliuojančioms nuostatomis.

Etikos taikymas konkrečiai profesinei sričiai gali būti grindžiamas keliais aspektais. Pirmiausia, bet kurios profesijos atstovams jų etika yra aktualus praktinis klausimas, tačiau tam tikroms profesijoms (pavyzdžiui, teisininko, gydytojo) etinės nuostatos yra viena iš svarbiausių profesinių charakteristikų. Šis aspektas yra implikuotas esminių jų profesijoje vertybių (tokių kaip atsakomybės, teisingumo, sąžiningumo ir kt.) ir vidinio moralinio siekio rūpintis ne tik asmeniniais, bet ir

visuomeniniais interesais. Minėtų profesijų atstovų veiksmai tiesiogiai susiję su visuomene, jos gerove, todėl etinių nuostatų laikymasis dažnai yra lemiamas veiksnys galimų neigiamų padarinių atžvilgiu. Be kita ko, svarbu pabrėžti, kad profesinės etikos specifiką formuoja pačių profesijų skirtumai. Nors tam tikrų profesijų atstovų elgesį lemia bendrai suprantama etinių nuostatų visuma, tačiau ji kur kas labiau modifikuojama konkrečioje profesinėje veikloje. Tai lemia profesinės veiklos reguliuojamų santykių savitumas, skirtingumas, visapusiškesnis konkrečių žmonių įsitikinimų vertinimas, kvalifikaciniai reikalavimai.

Etikos taikymas taip pat grindžiamas etikos institucionalizavimo elementų²⁴ sistemos buvimu. Tokie elementai kaip etikos kodeksai, mokymai, įgaliotų etikos tarnybų, komitetų veikimas suponuoja taikomąjį etikos pobūdį konkrečioje profesijoje. Tačiau pernelyg formalus požiūris į etiką – griežtas profesinės etikos sunorminimas, atskiroms profesijoms priskiriamų moralinių nuostatų grupavimas²⁵ – gali pažeisti etikos, kaip vertybinės kategorijos, buvimą. Pritartina pozicijai, kad tiek profesinėje, tiek kitose etikos srityse vertybės, perimtos internalizacijos būdu, lemia priemonių ir tikslų pasirinkimą siekiant teigiamų profesinių rezultatų. Etinių nuostatų nederėtų painioti su techninėmis, organizacinėmis normomis, nes pastarųjų laikymasis nereikalauja asmens vidinių vertybinių nuostatų patikrinimo.

Taigi profesinė etika, būdama bendrąja prasme suprantamos etikos tąsa, pasireiškia konkrečių, tam tikrai profesijai būdingų, vertybių sunorminimu. Nors visuomenėje įvairios profesinės grupės vadovaujasi skirtingomis etinėmis nuostatomis ir taip neišvengiamai susiduriama su tokių nuostatų pliuralizmu, bendroji etika veikia kaip jų verifikavimo priemonė.

²⁴ Viena iš *profesijos* sampratų, teigianti, kad profesija – tai statusas, kuris pasiekiamas pasitelkiant įvairias veiklas. Šia samprata siekiama pagrįsti formalųjį požiūrį į profesinę etiką ir apibrėžti profesionalumui būdingus bruožus (pvz., profesinė asociacija, etikos kanonai, specialūs mokymai, kompetencijos tikrinimai ir kt.). Cotterrell, R. *Teisės sociologija: įvadas*. 2-asis leidimas. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 230.

²⁵ Palidauskaitė, J. *Etika valstybės tarnyboje*: mokslinė monografija. Kaunas: Technologija, 2010, p. 101–174.

Pamatiniai moralės pagrindai orientuoja tam tikrų profesijų atstovų veiklą, kad būtų pasiektas norimas praktinis rezultatas. Teisininko profesija yra kone daugiausia etinių klausimų nagrinėjanti profesija, todėl viena iš profesinės etikos sričių – teisinė etika – reikalauja išskirtinio dėmesio.

Teisinė etika

Šiuolaikinėje modernioje visuomenėje teisininko profesijos vaidmuo yra ypatingas. Teisinėje valstybėje teisininkas yra tarsi moralės puoselėtojas – reguliacinė struktūra, gebanti užpildyti spragą tarp valstybės sukurtų įstatymų ir socialinio gyvenimo faktinių sąlygų²⁶. Šiame kontekste teisės ir etikos tarpdalykinis pobūdis itin ryškus – teisinė etika²⁷ yra daugiausia probleminių aspektų analizuojanti profesinės etikos sritis. Vien tai, kad teisininko profesija yra įpareigota tiek teisiškai, tiek morališkai siekti tiesos ir teisingumo²⁸, suponuoja neišvengiamą tarpdiscipliniškumo būtinybę, o norint ją pagrįsti būtina atskleisti teisės ir etikos ryšį pradedant nuo teisininko profesijos sampratos. Be to, svarbu paaiškinti, kuo teisininkų etika (ne)išsiskiria iš kitų profesinės etikos sričių. Kitas klausimas, ar pagal pasirinktas etines pažiūras galima teisininko elgesį skirstyti į atskirus vaidmenis.

Teisininko profesija demokratinėje visuomenėje laikoma itin gerbiama, nes reikalauja aukšto intelekto, stiprių charakterio savybių ir noro veikti viešųjų interesų labui, juos derinant su privačiais. Teisininko profesija²⁹ yra apibūdinama kaip nuolatinė teisinės veiklos rūšis,

²⁶ Cotterrell, R. *Teisės sociologija: įvadas*. 2-asis leidimas. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 115.

²⁷ *Teisinė etika* šiame kontekste yra *teisininkų* etikos sinonimas.

²⁸ Kukaitis, M. Garbės negalima atimti, o tik prarasti. *Justitia*. 1999, Nr. 2(20), p. 18.

²⁹ Pabrėžtina, kad teisininko profesija yra platų veiklos spektrą apimanti profesinė veikla (teisėjo, advokato, prokuroro, notaro, antstolio, teisinių paslaugų teikėjo ir kt.). Sąvoka „teisininkas“ nebūtinai reiškia teisės normų taikytoją, tai gali būti ir teisės tyrinėtojas, teisės filosofas, teoretikas. Teisininku tampama įgijus formalų išsilavinimą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl teisinių pareigybių sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 82-3524.

pagrįsta atitinkamomis žiniomis, sugebėjimais, įgūdžiais ir mokėjimu³⁰. Taigi esminis teisininko profesijos bruožas yra jo profesionalumas, apibūdinamas gerais profesiniais sugebėjimais, aukšta veiklos kokybe. Pagrindinės teisinės idėjos, išplaukiančios iš teisininko profesionalumo, yra teisinės kvalifikacijos kėlimas, teisinių paslaugų kokybė ir profesinės teisinės etikos puoselėjimas. Vokiečių teisininkas ir sociologas Maxas Weberis iškėlė poreikį analizuoti profesines žinias, teisininkų vertybes, pažiūras ir išsiaiškinti, kaip tai formuojama praktiškai ir profesijos aplinkoje³¹. Toks poreikis, anot mokslininko, pagrįstas pačia šios profesijos svarba teisei ir visuomenei. Svarbiausią teisininko bruožą taip pat akcentuoja Jungtinių Amerikos Valstijų profesinės etikos filosofas Markas Davisas, jis teisinį profesionalumą apibūdina kaip savo profesijos iškėlimą į pirmą vietą (angl. *putting your profession first*) ir kartu savo mintį paaiškina, kad teisinė profesija nėra vien tik tam tikra bendrais interesais, bruožais apibūdinta profesija. Jo įsitikinimu, teigimas esant teisinės profesijos atstovu nereiškia vien tik teisinio išmanymo ar didelės patirties. M. Daviso manymu, būti teisininku reiškia laikyti save tokiu, kuris išpažįsta (angl. *profess, satisfy*) teisę, įsipareigoja laikytis etikos. Profesionalumo tvirtinimas, pirmiausia, reiškia moralinį tvirtinimą – teisininką saisto ne vien teisinės priedermės, nustatytos teisės aktuose, bet, svarbiausia – moralinės – suvoktos ir įsisąmonintos³². Galima teigti, kad etinės nuostatos pasireiškia teisininko profesionalumu; savo veikloje teisinės profesijos atstovas turi veikti laikydamasis teisės normų ir prisiišdamas atsakomybę; siekdamas teisingumo, privalo laikytis

³⁰ Kalesnykas, R. Teisininko profesinis rengimas: standartas, kokybė ir perspektyvos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/KSMK_konf_medziaga/STRAIPSNIAI/R_Kalesnykas.pdf>.

³¹ Tokios pačios nuomonės laikėsi ir prancūzų sociologas E. Durkheimas. Jo teigimu, reikia išplėsti profesinės etikos sistemas, kad būtų apimtos įvairios gyvenimo sferos. Panašią poziciją išreiškė R. Poundas ir K. Llewellynas, teigdami, kad teisinė profesija atlieka specifinį vaidmenį socialinėje integracijoje, skatina teises vertybes.

³² Davis, M. Professionalism Means Putting Your Profession First. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*. Vol. 2, No. 1, 1998, p. 342.

etikos ir garantuoti realią teisinę pagalbą. Pradžioje minėta tarpdalykinė teisės ir etikos sąsaja gali pagrįstai iškelti judviejų santykio problemą³³. Tiek teisė, tiek etika (nors pastaroji yra laikoma seniausia socialinės reguliacijos forma) yra žmonių elgesį norminantys socialiniai reiškiniai. Etinės nuostatos yra abstraktas ir platesnio pobūdžio, o teisinės – konkrečios, oficialiai paskelbtos. Kitas aspektas yra visuotinis teisinių nuostatų privalomas paisymas, pagrįstas galimu išoriniu valstybės įsikišimu ir atsakomybės taikymu. Šiuo požiūriu teisės ir etikos sąveika išryškėja taip: etikos normomis formuojamas pageidaujamas elgesys, o teisės normomis jis paverčiamas privalomu³⁴. Visgi privalomumo aspekto suteikimas etinėms nuostatomis, reguliuojančioms konkrečią profesiją, jų įtvirtinimas teisės aktuose pašalina teisės ir etikos perskyrą. Pabrėžtina, kad etinių nuostatų laikymasis užtikrinamas abipuse nauda, vidiniu įsitikinimu. Tačiau keliamas klausimas, ar teisinės etikos laikymasis yra taip pat nulemtas vidinio įsitikinimo, paskatos elgtis etiškai. Nors veiktumas, atliktas tik iš pareigos jausmo, savaime nereiškia, kad jis yra geras, vis dėlto teisinę etiką reikėtų vertinti kaip išeitį formuojant sąmoningą, motyvuotą teisininko pasirinkimą elgtis deramai³⁵.

Teisinės etikos reikalavimai gali būti traktuojami kaip vidinis savireguliacijos mechanizmas, kylantis iš sąmoningo vertybių

³³ Šis santykis apibūdinamas etikos, kaip dar neinkorporuotos į etikos kodeksus, kontekste.

³⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad ne visada etikos ir teisės normos sutampa. Pastarosios ne visada gali būti etiškos. Pvz., įstatymai gali skatinti lygias teises (nedarbingų, neįgalių žmonių teises) arba gali sumažinti teisių apimtį (patriotų teises). Be kita ko, daugelis etikos kategorijų, tokių kaip gėda, sąžinė, atgaila ir kt., yra už teisės ribų. Duqueno, P.; Jones, S.; Blundell, B. G. *Ethical, Legal and Professional Issues in Computing*. London: Middlesex University Press, 2008, p. 6.

³⁵ Teisingumas šiame kontekste suprantamas kaip universalus bendrasis teisės principas, reiškiantis moralinę žmogaus nuostatą ir kriterijų, pagal kurį vertinami visi asmenų poelgiai. Teisingumas ir neteisingumas nustatomi remiantis tokiais moralės kriterijais kaip gėris ir blogis, lygybė ir nelygybė, žmoniškumas ir nežmoniškumas ir t. t. Teisingumo siekis – tai pratingos skirtingų interesų pusiausvyros siekis. Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Kn. 1, *Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 75–76.

internalizavimo³⁶. Vertinant teisiškai, asmenybės bruožai ir veiklos motyvai nėra tokie svarbūs, o etikos požiūriu – priešingai – reikšmingas tiek teisininko elgesys, tiek ir jo asmeninės savybės. Neretai vadovavimasis teisės normomis yra prilyginamas etiškai veiklai, tačiau pripažįstama, kad teisėtas elgesys yra etikos minimumas. Teisinių etika reikalauja ne tik teisėto, bet ir aukštesnius standartus atitinkančio elgesio. Šis reikalavimas teisininkų etiką išskiria iš kitų profesijų etikos sričių. Teisinės etikos tyrinėtoja Christine Parker teisininkų elgesį pagal pasirinktą vaidmenį visuomenėje siūlo skirstyti į keturis modelius:

- rungtyniaujančio teisininko (angl. *adversarial lawyer*), kuris dirba išimtinai kliento interesais, dėl kliento jis turėtų padaryti viską; šiam modeliui būdinga didesnis šališkumas klientui ir mažesnis kitos šalies ar trečiųjų asmenų interesams;
- atsakingo teisininko (angl. *responsible lawyer*), kurio esminė pareiga yra palaikyti teisingumą, visos teisės sistemos integralumą ir prireikus aukščiau kliento interesų iškelti visuomenės gerovę; čia teisininko moralinės nuostatos nėra siejamos su kliento interesais ir jo vaidmuo yra tarsi socialinės tvarkos visuomenėje patikėtinio, sąžiningo ir teisingo, veikiančio pagal įstatymus asmens;
- moralinio aktyvisto (angl. *moral activist*), kuris yra socialiai aktyvus, kritiškas ir skatinantis teisės reformas atsižvelgiant į viešąjį interesą; šiam modeliui svarbūs teisininko asmeniniai įsitikinimai, nes aktyviai siekiama teisingumo; norima paveikti advokatus, kad šie moralines nuostatas ir viešąjį interesą iškeltų aukščiau kliento interesų;
- rūpestingo teisininko (angl. *ethics of care*), kuris yra atsakingas žmonėms, palaiko gerus tarpusavio santykius, bet kartu siekia gauti daugiau pajamų; šis modelis grindžiamas abipuse nauda, asmenine ir santykių etika, – teisininkas privalo būti atviras,

³⁶ Palidauskaitė, J. *Etika valstybės tarnyboje*: mokslinė monografija. Kaunas: Technologija, 2010, p. 43.

klientui išaiškinti galimas sprendimo pasekmės, alternatyvas ir leisti jam pasirinkti priimtinausią variantą; šiuo modeliu puoselėjamas abipusis bendravimas, komunikacija, siekiama išvengti žalos³⁷.

Kaip matyti iš pateiktų modelių, galima teigti, kad etika veikia teisininko elgesį pagal pasirinktus vaidmenis visuomenėje. Pastarieji trys modeliai leidžia lanksčiai modeliuoti teisininkų etikos procesus. Būtinai akcentuoti kaitos visuomenėje ir joje vyraujančių nuostatų aspektą, veikiančių ir teisininkų elgesio modelius, nes egzistuoja didelė teisininkų darbo, pažiūrų ir aplinkos įvairovė.

Teisinės etikos neišskirtinumo aspektas yra tas, kad teisininkai, kurie laikosi visų išpareigojimų (ir profesinių), nėra geresni negu paprasti (angl. *ordinary*) žmonės³⁸. Kita vertus, galima šį aspektą laikyti teisinės etikos išskirtinumu. Būtų apmaudu manyti, kad visuomenė iš teisininkų tikisi tik nepriekaištingo teisės išmanymo³⁹. Teisininkai turi išskirtinę privilegiją etikos principais reguliuoti savo veiklą ir kartu praktikuoti teisę. Šios privilegijos pagrindas yra teisininko profesija, kaip garantas visuomenei, kad teisininkai bus etiški⁴⁰. Teisėtumo reikalavimas išskirtinai teisininkui turėtų būti savaime suprantamas. Edwardo A. Parsono požiūriu, teisininko profesija – tai ne tik socialinis veikimas, valdomas laisvo individų interesų žaismo, bet ir norminiai lūkesčiai, kuriuos lemia teisininko užimama pozicija visuomenėje. Anot jo, profesinį elgesį lemia konkrečios socialinės vertybės ir

³⁷ Parker, Ch. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers Ethics. *Monash University Law Review*. Vol. 30, No. 1, 2004, p. 56.

³⁸ Davis, M. Professionalism Means Putting Your Profession First. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*. Vol. 2, No. 1, 1998, p. 344.

³⁹ Remiantis legalizmo teorija, iš esmės vietoj etikos dominuoja tik teisinės taisyklės, o teisininkui nėra pasirinkimo svarstymams, kokios moralinės vertybės turėtų skatinti jo elgesį, teisininkas – taisyklių išmanytojas ir vykdytojas. Berkmanas, T.; Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos. *Teisės problemos*. 2014, Nr. 85, p. 85.

⁴⁰ Kiršienė, J.; Szymanski, Ch. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*. 2012, [t.] 19(4), p. 1329–1330.

normos, kurios šią profesiją atskiria nuo kitų ir pabrėžia jos monopoliją – atsakomybę – ir savaiminį reguliavimąsi⁴¹.

Apibendrintai galima įvardyti tokius teisininkų etikos ypatumus:

- išpažindamas profesiją (angl. *profess*), teisininkas savo veikloje remiasi sąžiningumu, pagarbiai elgiasi su kitais, laikosi savo žodžio, nesinaudoja negerbtinomis praktikomis;
- teisininkas turi oficialų visuomenės veikėjo statusą, reiškiantį jo nekvestionuojamą ištikimybę profesinei etikai;
- savo darbe teisininkas tiesiogiai kuria materialinės teisės vertybes.

Profesinė teisininkų etika vertinama kaip pamatinė teisinės profesijos viešojo ir savojo įvaizdžio išraiška⁴². Teisininko, kaip autoritetingo subjekto, statusas paaiškintinas jam visuomenės perduota esmine funkcija – teisingumo siekiu. Visgi pripažįstama, kad teisinis išsilavinimas nėra teisinės etikos garantas, o etiški sprendimai priimami ieškant suderinamumo tarp vertybinių ir teisinių nuostatų.

Teisinės nuostatos *versus* moralinės nuostatos

Teisinių ir moralinių nuostatų susikirtimas – viena iš teisininko profesijos atstovų sprendžiamų problemų. Nūdienos teisiniai santykiai darosi komplikuotesni, daugėja „sudėtingų bylų“⁴³ atvejų, kurie

⁴¹ Cotterrell, R. *Teisės sociologija: įvadas*. 2-asis leidimas. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 229.

⁴² Šlapkauskas, V. *Teisės sociologijos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004, p. 559.

⁴³ Byla, reikalaujanti kelių alternatyvių sprendimų vertinimo, laikytina sudėtinga. Tai bylos, kurias sprendžiant reikia iš kelių galimų teisės normų pasirinkti vieną ir išsamiai paaiškinti tikrąją jos prasmę arba rinktis iš kelių vertybių, principų, aiškinimo alternatyvų. Mikelėnienė, D.; Mikelėnas, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 22–23.

F. A. Hayeko teigimu, kartais teisininkui, siekiančiam išsiaiškinti teisingumą, gali tekti apeliuoti į egzistuojančias moralės taisykles, tais atvejais, kai pačios teisės normos eksplicitiškai apeliuoja į moralės kategorijas. Hayek, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. T. 2, *Socialinio teisingumo mirazas*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 87.

dažnai nebėra sprendžiami izoliuotai nuo moralinių nuostatų. Šiuo požiūriu teisininkui tenka nagrinėti prioriteto klausimą – čia susiduria dvi konkuruojančios pozicijos: pozityvioji, besiremianti žmonių protu, paaškinamais, teisės kurtais postulatais, ir prigimtinė, akcentuojanti vertybinių nuostatų svarbą. Nagrinėjant teisinę etiką, pozityviosios ir prigimtinės teisės teorijų susikirtimo klausimo išvengti negalima, juolab kad riba tarp etinių ir teisinių nuostatų praktikoje išnyksta. Teisininko požiūris į moralę, jos vertinimas, lemia sprendimą. Lygiai taip, kaip teisininko požiūris į etiką lemia atitinkamą elgesio variantą. Kitaip tariant, teisininko požiūris į etines nuostatas tiesiogiai veikia jo praktinį pasirinkimą ir yra susijęs su jo kvalifikacija, išsilavinimu. Suprantama, kad požiūriai gali būti skirtingi, tačiau taikomoji etika profesinėje srityje remiasi anksčiau aptartu profesionalumo požymiu.

Dualistinė teisės prigimtis – jos normatyvumas ir vertybiškumas – laikytina ryškiausia pozityvizmo ir prigimtinės teisės teorijų prieštara. Prigimtinė teisės koncepcija išskiria teisę ir įstatymą. Pastarojo pamatas, anot šios doktrinos šalininkų, yra prigimtinė teisė, kuriai negali prieštarauti pozityvioji teisė. Šiame kontekste prigimtinę teisę reikia suprasti šiuolaikiškai, tai yra jos nekildinant iš Dievo ir nelaikant kieno nors duota teise, o vertinant kaip fundamentaliuosius moralės principus. Ronaldas Dworkinas teisės principus, etines nuostatas vertina kaip teisės esmę, tai grįsdamas teisėjų kuriamos teisės, aiškinant principus ir etines nuostatas, argumentu. Teisės aiškintojo tikslas yra rasti moralinį pozityviosios teisės pagrindimą⁴⁴. Priešingai negu prigimtinė teisės teorija, teisinis pozityvizmas pripažįsta rašytinę, statutinę, tai yra pozityviąją, teisę ir neigia jos moralinę prigimtį. Reikia pabrėžti, kad esminiai teisinių nuostatų bruožai, išryškėję dėl teisinio pozityvizmo, yra jų vidinė logika, teisinis

⁴⁴ Mikelėnienė, D.; Mikelėnas, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 34–35.

apibrėžtumas, tikslumas. Tačiau didžiausias pozityvizmo trūkumas – itin formalus požiūris į teisę, eliminuojantis vertybines kategorijas ir visiškai nepagrindžiantis teisinių nuostatų kilmės, o kartu – jų savanoriško legitimumo⁴⁵. Taigi matomas ryškus teisinio pozityvizmo poveikis teisininko profesijai: teisės mokslo išgryninimas, o vertybių palikimas etikos mokslui tapo rimtu teisininkų darbo trūkumu. Lietuvoje pozityvizmo įtaka akivaizdi: teismų sprendimuose vyrauja formalūs teisės aiškinimo metodai, o vertybinių aiškinimo kriterijų dažnai vengiama⁴⁶.

Nepasitikėjimą prigimtinę teisės teorija implikuoja nebaigtas jos pagrindimas. Esminiais šios doktrinos trūkumais laikytini moralinių nuostatų neempiriškumas, ontologinis nepagrįstumas. Kaip trūkumas nurodomas ir moralinių nuostatų reliatyvumas, leidžiantis jas traktuoti savaip, o tai suponuoja visuotinių moralinių nuostatų neigimą. Dar vienas moralei oponuojantis argumentas – mechanizmo, skatinančio subjektą laikytis moralinės pareigos, nebuvimas. Nepaisant nurodytų trūkumų, vertintinas moralinių nuostatų lankstumas, leidžiantis jas analizuoti kaip teisinio ir etinio diskurso plėtojimo galimybę. Teisės doktrinoje pripažįstamas moralinių nuostatų pasireiškimas teisės principų pavidalu⁴⁷.

Tai, kad teisinių ginčų sprendimas nėra vien tik loginė operacija, per kurią pritaikomos teisinės nuostatos, patvirtina esminis teisės

⁴⁵ Griežti teisiniai imperatyvai, kurių laikymasis užtikrinamas sankcijų baime, konformistiniu elgesiu, atgrasančiu teisiniu pobūdžiu.

⁴⁶ Bendrosios teisės tradicijos šalyse (pvz., Jungtinėje Karalystėje) teismai vadovaujasi aukštesne teise nei įstatymas, – teisėjas, matydamas, kad įstatymo negalima pritaikyti, nes šis prieštarautų bendrosioms vertybėms, kurios yra aukščiau įstatymo, jo netaiko. O kontinentinės teisės tradicijos šalyse, kurioms priklauso Lietuva, veikiama kitaip – čia vyrauja statutinė teisė ir teisėjas žiūri, kaip tiksliau pritaikyti įstatymą. Jekentaitė, L. Teisinio ir moralinio diskursų antitezė. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 9(87), p. 14.

⁴⁷ Barak, A. *The Judge in a Democracy*. New Jersey: Princeton University Press, 2006, p. 57–63.

siekis – teisingumas⁴⁸. Teisingumo principo nepatikrinus moralinėje dimensijoje, negali būti sėkmingai įgyvendintas pagrindinis teisės tikslas. Kyla klausimas, ar teisinėms nuostatomis reikalingas moralinis pateisinimas. Anot R. Dworkino, kiekviena teisės norma, nusakanti, kokia yra teisė konkrečiu atveju, apima ir moralinį sprendimą, nes teisinės nuostatos yra teisingos, kai jos kyla iš geriausiai moralės požiūriu teisę pateisinančių principų visumos. Pritariant tokiam požiūriui, galima teigti, kad principais, kaip moralinėmis nuostatomis, verifikuojamos teisinės nuostatos. Teisininkai, aiškindami (kurdami) teisę, turi atsižvelgti ne tik į teisės normas, bet gali (dažnai privalo) atsižvelgti ir į moralines nuostatas⁴⁹. Kita vertus, šiame kontekste paminėtina būtinybė apie teisės principus kalbėtis su visuomenės dalimi, nepriklausančia teisininkų luomui⁵⁰. Nūdienos teisininkai neretai manipuliuoja minėtais teisės principų trūkumais, taip juos paversdami antivertybėmis. Teisės principai, išreikšdami visuomenėje įsi-vyravusias vertybes, turėtų būti teisės sistemos elementas, grandis, jungianti visuomenę ir teisininkus. Taip galima tikėtis teisingo principų interpretavimo. Deklaruojamas moralinių nuostatų neobjektyvizmas, reliatyvizmas yra viena iš teisinio nihilizmo, nepasitikėjimo teise ir teisininkais priežasčių.

Teisės principus neabejotinai galima vertinti kaip teisinio ir etinio diskurso plėtojimo galimybę. Kai kalbama apie sudėtingos bylos sprendimą, vien tik normos raidės pateisinimo nepakanka. Šį nepakankamumą gali padėti kompensuoti racionalus ir argumentuotas rėmimasis teisės principais, o tai reiškia moralinių nuostatų į teisę įsileidimą. Nors egzistuoja skirtingas prigimtinės teisės teorijos ir pozityvizmo vertinimas teisės susaistymo moralinėmis nuostatomis atžvilgiu, vis dėlto

⁴⁸ Lastauskienė, G. Teisės tikslai – spekuliacijos įrankis ar argumentavimo priemonė? *Teisė*. T. 77 (2010), p. 30, 32.

⁴⁹ Spruogis, E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 8(86), p. 58.

⁵⁰ Lastauskienė, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. T. 85 (2012), p. 47.

principų svarba pripažįstama. Tai ne kartą patvirtino vadinamųjų tranzitinio (istorinio) teisingumo bylų nagrinėjimas, ypač kai buvo vertinama Vokietijos slaptųjų tarnybų informatorių veikla ir suabejota tuomečių pozityvizmo deklaruojamų normų „teisingumu“⁵¹. Šiuo atveju Vokietijos teismai iš esmės rėmėsi moralės principais, apeliuodami į sąžiningumą ir teisingumą. Žinoma, rėmimasis vien teisės principais sprendžiant sudėtingas bylas vertintinas kritiškai, nes taip gali būti pažeisti asmenų teisėti lūkesčiai, teisėtumas. Todėl teisės principai turėtų būti pasitelkiami kaip normų turinio nustatymo, patikrinimo ir teisinio argumentavimo stiprinimo, plėtojimo priemonė⁵². Visgi akivaizdu, kad teisinio pozityvizmo reikštas moralinių nuostatų izoliavimas yra neįmanomas, – tai pagrindžia kiekvienoje teisės sistemoje imanentiškai egzistuojančių moralinių nuostatų visuma. Taigi teisininkams principų vertinimas kelia sudėtingą užduotį ir kartu pareigą tinkamai interpretuoti ir įgyvendinti moralines nuostatas praktikoje. Čia svarbu pabrėžti, kad teisininkų elgesys taip pat reglamentuojamas etikos principų pavidalu, o vyraujančios teisės sampratos požymiai leidžia prognozuoti teisei reikšmingų veiksmų rezultatyvumą⁵³, analizuojamos temos aspektu – teisininkų (ne)etišką elgesį.

Apie teisingą teisės aiškinimą ir teisininko priimamą sprendimą negalima kalbėti jų nepagrindžiant tam tikromis moralinėmis nuostatomis. Vis dėlto, kad toks sprendimas būtų paremtas abipusiškai – teisinėmis ir moralinėmis nuostatomis, būtinas jūdvių ryšys. Pozityvioji teisė, nesąveikaujanti su morale, verčia teisininką priimti neteisingą, amoralų sprendimą. Šiuo požiūriu, pasak V. Mikelėno, neteisingumas galimas dėl dviejų priežasčių: dėl pozityviosios teisės neteisingumo

⁵¹ Simmonds, N. E. *Law as a Moral Idea*. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 37.

⁵² Lastauskienė, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. T. 85 (2012), p. 59.

⁵³ Lastauskienė, G. Vertybiškai neutrali teisės samprata. Jos ženklai Lietuvos teisinėje mintyje ir praktikoje. *Teisės problemos*. 2006, Nr. 2(52), p. 8.

arba dėl teisininko nekvalifikuotumo ar nesąžiningumo⁵⁴. Gedimino Mesonio ir Kazimiero Meiliaus manymu, teisininkui, priimančiam teisinius sprendimus, rėmimasis moralinių vertybių sistema yra fundamentalus, taip pat nepamirštant kvalifikacinio teisininko profesijai keliamo aspekto⁵⁵. Galima teigti, kad teisininko profesionalumas yra pagrįstas ir dalykine kompetencija, ir jo sąžiningumu.

Teisinis ir etinis diskursas neįmanomas be teisininko dėmesio moralinėms nuostatomis, nes racionalus jų taikymas praktikoje reikalauja sąmoningo supratimo⁵⁶. Teisinių etika ir etiškumas akcentuoja principų turėjimą ir jų laikymąsi. Moralumas šiame kontekste vertinamas kaip asmeninė atsakomybė už pasirinktus principus ir kritiškas reiklumas tradiciniams principams bei įprastiems elgesio standartams. Vis dėlto išimtinai tik teisininkams pripažinta teisė spręsti, kas moralu ar nemoralu, suponuoją priklausomybę nuo teisinių ir jų supratimo apie asmeninių, visuomeninių interesų sąveiką.

Visuomeninis interesas *versus* asmeninis interesas

Teisės ir moralės susidūrimas neišvengiamas. Vis dėlto kyla ir kita problema: kokiomis vertybinėmis nuostatomis teisininkui reikėtų

⁵⁴ Pasak D. Mikelėnienės ir V. Mikelėno, bet kuris teisinis klausimas kartu yra moralės klausimas, tačiau etikas ir teisėjas vadovaujasi ne visai tapačiais standartais. Nors abu remiasi moralės nuostatomis, teisėjui pirmiausia sprendimą reikia grįsti teisės normomis, o šios ne visuomet atitinka moralės nuostatas, todėl teisėjai turi įgyvendinti teisingumą ir materialiuoju, ir formalioju aspektu. Mikelėnienė, D.; Mikelėnas, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 44.

⁵⁵ Mesonis, G.; Meilius, K. Moralės normos konstituciniuose teisiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*. 2002, [t.] 31(23), p. 10.

⁵⁶ R. A. Posneris, klausdamas, ką moralė gali pasiūlyti teisei, kartu abejoja moralės reikšme teisei ir teigia, kad kalbos apie moralę suponuoją metadiskursą, nes, pasak jo, moralinės žinios pirmiausia yra patikrinamos intuicija, labiau linkusia nukrypti į šoną negu intuicija dėl fizinio pasaulio. Veikiausiai galima tokiam požiūriui oponuoti klausimais dėl moralės kilmės ir teisės, kaip fizinio pasaulio objekto, tikrumo. Posner, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 292.

vadovautis – ar asmeninėmis, ar visuomeninėmis? Atsakymą galima pagrįsti teisės, kaip visuomenines vertybes įkūnijančio reiškiniu, argumentu. Teisėjo profesijos atstovų atžvilgiu konkretesnį atsakymą pateikia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 4 dalis, kurioje įtvirtinta, kad teismas priima sprendimą valstybės, tai yra visuomenės, vardu. Tačiau teisėjas pirmiausia turi žinoti, kas yra visuomeninis interesas⁵⁷ ir jį teisingai suprasti, todėl labai svarbus asmeninio ir visuomeninio interesų atpažinimas.

Visuomeninis interesas socialiniu požiūriu yra konstitucinė vertybė⁵⁸. Šis teiginys suponuoja visuomeninį interesą esant ir moraline, visuotinai svarbia, ir teisine vertybe. Vadinasi, teisininkų dėmesys aptariamai vertybei turi būti išskirtinis. Nei teisės teorija, nei teismų praktika iki šiol nepateikė aiškių objektyvių norminių kriterijų, nusakančių visuomeninį interesą, todėl nėra keistas ir subjektyvus elementas, leidžiantis visuomeninį interesą vertinti labiau kaip socialinę negu teisinę kategoriją. Šiuo požiūriu Konstitucinis Teismas savo išaiškinimuose pabrėžia, kad viešojo intereso įgyvendinimas yra viena svarbiausių visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų⁵⁹, ir viešąjį interesą traktuoja kaip visos visuomenės ar jos dalies interesą (taip pat ir individualaus asmens), grindžiamą pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurios yra įtvirtintos, saugomos ir ginamos Konstitucijos. Konstitucinis Teismas įvardija tokias visuomenines vertybes kaip visuomenės atvirumas, darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės,

⁵⁷ Vartojama sąvoka „visuomeninis interesas“ yra sąvokos „viešasis interesas“ sinonimas. Sąvokų tapatumą pripažįsta ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 63-2235.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 40-977.

⁵⁹ *Ibidem*.

teisės viešpatavimas ir kita⁶⁰. Antra vertus, Konstitucinis Teismas taip pat pažymi, kad atskiro asmens interesus taip pat yra konstitucinė vertybė, todėl visuomeninis interesus, kaip bendrasis, turi būti suderintas su individualiu⁶¹. Analizuojant visuomeninio intereso svarbą teisininko profesijai, aktualus 2004 m. gegužės 25 d. Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame nurodoma, kad Konstitucija yra grindžiama universaliomis, nekvestionuojamomis vertybėmis, tarp kurių išskiriamos pagarbos teisei, valdžios galių ribojimo, valdžios įstaigų priedermės tarnauti žmonėms, atsakomybės visuomenei, teisingumo,

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

⁶¹ *Ibidem*.

teisinės valstybės ir pagarbos žmogaus teisėms vertybės⁶². Sprendžiant iš Konstitucinio Teismo nutarimuose pateiktų išaiškinimų galima teigti, kad: pirma, vertybės pripažįstamos kaip visuomeninės; antra, visuomeninis interesas yra išreikštas kaip vertybinė konotacija, įgaujanti norminį pobūdį; trečia, asmeninis interesas – taip pat vertybė, tačiau turinti derėti su visuomeniniu; ketvirta, teisininkas šiame kontekste turėtų būti suprantamas kaip visuomeninių vertybių sergėtojas ir gynėjas. Remiantis šiais apibendrinimais, visuomeninio ir asmeninio interesų susidūrimą galima vertinti kaip teisinio ir etinio diskurso plėtojimą.

Teisinėje valstybėje teisininko profesijos atstovo vaidmuo yra viešas, tačiau tuo pačiu metu teisininkas nenustoja būti privatus asmuo. Tai reiškia galimą interesų konfliktą, kai susiduria suinteresuotumas tinkamai atlikti visuomenines pareigas su privačiomis (pavyzdžiui, ekonominėmis) intencijomis. Kitaip tariant, interesų konfliktas kyla dėl teisininko netinkamo santykio su visuomeniniu interesu arba naudos siekiu visuomenės intereso sąskaita pažeidžiant teisinės arba etinės nuostatas⁶³. Pabrėžtina, kad viena iš profesinės etikos nesilaikymo priežasčių yra konflikto tarp viešųjų ir privačių interesų neidentifikavimas. Asmeninio ir visuomeninio interesų konfliktas pasireiškia šališkumu, subjektyviu ir nesąžiningu sprendimų priėmimu, konfidencialumo įsipareigojimų, lojalumo pažeidimu ir kitokiu netinkamu pareigų atlikimu ir tiesiogiai siejasi su teisininko atsakomybe, jo bendrąja ir profesine etika. Teisinių etika visuomeniniu požiūriu svarbi dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, demokratinė teisinė valstybė remiasi pasitikėjimu – visuomenė iš teisininkų tikisi prioritetinio rūpesčio Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis. Kita svarbi priežastis yra susijusi su

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.

⁶³ Moore, A.; Cain, D. M.; Loewenstein, G.; Bazerman, H. M. *Conflicts of Interest*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 1–15.

aukštesnių (negu eilinių piliečių) moralinių standartų laikymusi tiek profesiniame, tiek asmeniniame gyvenime⁶⁴.

Teisininko profesiją iš kitų profesijų išskiriantis bruožas yra jo konstitucinis įsipareigojimas puoselėti ir ginti visuomenines vertybes. Akivaizdu, kad analizuojama problema reiškia ne tik teisinį ir etinį, bet taip pat visuomeninį ir asmeninį konfliktus. Asmeninio intereso iškėlimas virš visuomeninio arba netinkamas pastarojo identifikavimas suponuoja neetišką elgesį ir visuomenės nepasitikėjimą teisininkais. Taigi visuomeninio intereso kategorija turėtų būti suprantama kaip potenciali suvaržymo doktrina, ribojanti viešosios ir privačios galios ekscesus⁶⁵, nurodanti esmines vertybes ir sauganti demokratinius lūkesčius.

Išvados

1. Etimologiškai etika pagrįstai tapatinama su morale, vertybinėmis kategorijomis, tačiau bendrąja prasme suprantamos etikos pritaikymas tokioje praktinėje sferoje kaip profesija lemia etikos turinio kitimą, jos ribų siaurėjimą ir suponuoja etines nuostatas esant viena iš svarbiausių profesinių charakteristikų. Teisinė etika, kaip profesinės etikos sritis, yra siejama su teisininko profesionalumu, kompetencija, teisėtu elgesiu, – šie aspektai leidžia objektyviai įvertinti teisininko profesijos atstovų elgesį.

2. Pagrindiniais veiksniais, darančiais įtaką teisininko profesinei etikai, laikytini teisinės ir moralinės nuostatos, asmeninis ir visuomeninis interesai. Prioriteto pasirinkimas šių, dažnai vienas kitam oponuojančių, elementų atžvilgiu gali lemti galutinę išvadą, kad elgesys laikytinas (ne)etišku. Teisininko profesijos ir etikos kontekste asmeninis interesas, kaip subjektyvusis, labiau grindžiamas vidinėmis

⁶⁴ Campos, P. Lawyers and Spoiled Identity. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2014, Vol. 73, p. 25.

⁶⁵ Beliūnienė, L., et al. *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015, p. 41.

moralinėmis nuostatomis, įsitikinimais, o visuomeninio intereso, kaip objektyviojo, paisymą lemia įsipareigojimas elgtis teisėtai. Teisinių ir moralinių nuostatų bei asmeninio ir visuomeninio interesų susidūrimas vertintinas kaip galimybė plėsti teisinio ir etinio diskurso ribas.

3. Nors teisinių ir moralinių nuostatų susikirtimo problematikos klausimas dažnai lieka atviras, teisininko profesijos ir etikos santykio analizė suponuoja neišvengiamą teisės priklausomybę nuo moralės. Nepaisant pozityvistinio požiūrio, abu dėmenys – teisė ir etika – yra suvienyti kaip socialiniai elgesio reguliatoriai. Teisininko profesijos atstovas, praktikuojantis teisę, yra imanentiškai priverstas susidurti su etinėmis nuostatomis, įpareigojančiomis ir morališkai, ir teisiškai.

Literatūra

Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 40-977.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 63-2235.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos

įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl teisinių pareigybų sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 82-3524.

Barak, A. *The Judge in a Democracy*. New Jersey: Princeton University Press, 2006.

Berkmanas, T.; Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos. *Teisės problemos*. T. 85 (2014).

Bonz, B. Profesinis ugdymas ir kvalifikacija. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 1998, Nr. 1.

Beliūnienė, L., et al. *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015.

Boss, J. A. *Analyzing Moral Issues*. California: Mayfield Publishing Company, 1999.

Campos, P. Lawyers and Spoiled Identity. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2014, Vol. 73.

Cotterrell, R. *Teisės sociologija: įvadas*. 2-asis leidimas. Kaunas: Dangerta, 1997.

Davis, M. Professionalism Means Putting Your Profession First. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*. 1998. Vol. 2, No. 1.

Duquenois, P.; Jones, S.; Blundell, B. G. *Ethical, Legal and Professional Issues in Computing*. London: Middlesex University Press, 2008.

Hayek, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. T. 2. *Socialinio teisingumo miržas*. Vilnius: Eugrimas, 1998.

Hegel, G. W. *Teisės filosofijos apmatai*. Vilnius: Mintis, 2000.

Jekentaitė, L. Teisinio ir moralinio diskursų antitezė. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 9(87).

Jibril, A.; Adelahu, Z. *Legal Profession and Ethics*. Teaching material. Chilot Wordpress, 2009.

Jokubaitis, A. *Vertybių tironija ir politika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

Jokubaitis, A. Ronaldo Dworkino filosofinės revoliucijos nesėkmė. *Problemos*. T. 86 (2014).

Kalenda, Č. Taikomoji etika: iškilimas ir ypatybės Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. 2009, [t.] 20, Nr. 1.

Kanišauskas, S. *Moralės filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

Kiršienė, J.; Szymanski, Ch. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*. 2012, [t.] 19(4).

Kukaitis, M. Garbės negalima atimti, o tik prarasti. *Justitia*. 1999, Nr. 2(20).

Kuzmickas, B. Vertinimas, privalomybė, norma. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 9(87).

Lastauskienė, G. Vertybiškai neutrali teisės samprata. Jos ženklai Lietuvos teisinėje mintyje ir praktikoje. *Teisės problemos*. 2006, Nr. 2(52).

Lastauskienė, G. Teisės tikslai – spekuliacijos įrankis ar argumentavimo priemonė? *Teisė*. T. 77 (2010).

Lastauskienė, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. T. 85 (2012).

Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*. 2013, [t.] 20(4).

Lyberis, A. *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002.

McCullough, E. *The Moral Imagination and Public Life. Raising the Ethical Question*. New Jersey: Chatham House, 1991.

Mesonis, G.; Meilius, K. Moralės normos konstituciniuose teisiuose santykiuose. *Jurisprudencija*. 2002, [t.] 31(23).

Mikelėnienė, D.; Mikelėnas, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 1, Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.

Moore, A.; Cain, D. M.; Loewenstein, G.; Bazerman, H. M. *Conflicts of Interest*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Oxford English Reference Dictionary. Second Edition. Revised. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Palidauskaitė, J. *Etika valstybės tarnyboje*: mokslinė monografija. Kaunas: Technologija, 2010.

Pearce, R. G. Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*, Vol. 29, No. 4, 1998.

Pearce, R. G. Revitalizing the Lawyer-Poet: What Lawyers Can Learn from Rock and Roll. *Widener Law Journal*, Vol. 14, 2005.

Parker, Ch. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers Ethics. *Monash University Law Review*. Vol. 30, No. 1, 2004.

Posner, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004.

Pruskus, V.; Briedis, M. *Etika: vadovėlis*. Vilnius: Technika, 2010.

Remley, P. Jr.; Herlihy, B. *Ethical, Legal, and Professional Issues in Counseling*. New Orleans: Pearson, 2013.

Simmonds, N. E. *Law as a Moral Idea*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Spruogis, E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, [t.] 8(86).

Stonkus, S. *Sporto terminų žodynas*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002.

Šlapkauskas, V. *Teisės sociologijos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004.

Wittgenstein, L. A Lecture on Ethics. *The Philosophical Review* I, 1965.

Zozon, M. Legal and Judicial Ethics, its Relevance Revisited. *Arellano Law and Policy Review*, Vol. 10, No. 1, 2009.

Gumbis, J. *Teisės filosofija: probleminiai aspektai*. Konspektas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.tf.vu.lt/dokumentai/Viesoji_teise/Paskaitu_medziaga/Teises_filosofija_probleminiai_aspektai.pdf>.

Kalesnykas, R. Teisininko profesinis rengimas: standartas, kokybė ir perspektyvos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/KSMK_konf_medziaga/STRAIPSNIAI/R_Kalesnykas.pdf>.

Vyriausioji enciklopedijų redakcija. *Tarptautinių žodžių žodynas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt/p/profesija>>.

THE LEGAL PROFESSION AND ETHICS: THE LINE BETWEEN LAW AND MORALITY

EGLĖ RUZGYTĖ

Summary

Keywords: the legal profession; legal ethics; morality; public interest; personal interest.

Lawyer's profession status in society – particularly significant, requiring not only high intelligence, deep legal education, operating in the interests of the public, but also the ethical behavior. Not only the professional status itself but also norms enshrined in the law obliges lawyers to follow the ethical rules. Analyzing the professional ethics of the lawyer it is important to be considered the boundary between the question of legality and morality which often remains open. From the ethical point of view, the article poses the question of the adequacy of the lawfulness

of a lawyer's behavior. The beginning of this article explains relations between lawyer's profession and ethics. In order to justify the exclusion of legal ethics, initially analysing ethics in general and professional ethics. As one of the key factors of the lawyer professional ethics, identifying legal and moral, and personal and public interests intersections. These components are often conflicting between each other and this confrontation allows to explain unethical behavior motives and consequences.

Įteikta 2017 m. rugsėjo 8 d.